

De Heraut

door de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 17 November 1918. N°. 2130.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE. Bureau: N.Z. Voorburgwal 58-60, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden f.120, voor het Buitenland en Ned.-Indië per jaar f.8 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers f.—10. Abonnementen worden aangenomen door het Bureau te Amsterdam, Boekhandelaren, Postdirecteuren enz. Advertenties: van 1 tot 6 regels f.120, voor elke regel meer f.—20. Aanvragen en vermelding van leidegaven f.—12 per regel.

Van de Voleinding.

CCCII.

ACHTSTE REEKS.

XLVII.

En ik, Johannes, zag de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem, nederdalende van God uit den hemel, toebereid als een bruid, die voor haren man versierd is.

Openb. XXI: 2.

Nadat de nieuwe aarde onder den nieuwen hemel is ingetreden, wordt nu ook op die nieuwe aarde de traditie van de heilige stad, van het aloude Jeruzalem, bestendigd en vernieuwd. Ik zag, zoo betuigt Johannes, het nieuwe Jeruzalem, nederdalende van God uit den hemel, toebereid als een bruid, die voor haren man versierd is. Dit sluit uiteraard de eenzijdigheid met het aloude Jeruzalem buiten. De naam van Jeruzalem is bewaard, maar het is het oude niet meer. Ook in dit geval is 't alles nieuw geworden. Toch versta men dit niet zóó, alsof elk spoor van de oude Godsstad hiermede te niet was gedaan. Het behoud van den naam Jeruzalem toont reeds, dat er ook tusschen dit nieuwe Jeruzalem en het aloude heiligdom nog altoos zeker verband blijft bestaan. Gestadig had er ook in het verleden overgang van plaats in plaats, van gestalte in gestalte, van vorm in vorm plaats gegrepen, maar zonder dat hierdoor de eenheid en saamhangendheid geheel teloor ging. Het aloude heiligdom dat Israël ontving, kwam niet uit Egypte, maar werd door Mozes en Aaron opgericht in de woestijn, na Israels doortocht door de Rode Zee. Israël was toen nog trekkend en zich verplaatsend, het had nog geen vaste woonplaats erlangd. Vandaar dat zijn heiligdom toentertijd een Tabernakel werd. Gelijken men zelf in de woestijn in tenten huisde, zoo moest ook het heiligdom het karakter van een tent aannemen. Dit heiligdom moest met het volk, als we ons zoo uitdrukken mogen, kunnen mee verhuizen en zich verplaatsen. Waar Israël heen toog, ging de Tabernakel mede. Doch dit bleef niet zoo. Toen Israël Kanaan was binnengegaten, verkreeg al aanstonds ook de heilige Tabernakel een meer blijvende positie in Silo. En toen ten slotte Jeruzalem veroverd en als hoofdstad van het geheele volk ingewijd was, ging de geheele tent-tijd teloor, en werd er op den heiligen Berg een vaste woning opgetrokken, nadat aanvankelijk ook op dezen heiligen Berg de tente van Silo was neergezet. Van David de overdracht, van Salomo de tempel. Van die ure af nu was de heilige tegenwoordigheid in Jeruzalem aan deze heilige plek gebonden. Wel trad later tijdelijke verwoesting in, maar niet lang daarna ging van Zerubabel toch weer de energie uit, om het gevallen heiligdom nogmaals op te bouwen, en ten slotte gaf Herodes door een herbouw aan dit heiligdom zelfs een nog schitterender vorm. In dien tempel was evenals van ouds in den Tabernakel het heilige der heiligen, en aan die heilige plek verbond zich de tegenwoordigheid des Heeren. Niet natuurlijk, alsof de alomtegenwoordigheid des Heeren hiermede was ingeperkt, maar voor de Openbaring van zijn geestelijke majesteit was dan toch dit heilige der Heiligen door God zelf aangewezen.

Dit nu is aldus bestendigd tot in de dagen toen de Christus verscheen, om de tegenwoordigheid Gods in geestelijken zin, en alsoo in heel anderen en veel rijker zin, te openbaren. Wel toch is de Christus begonnen met ook zijnerzijds de heilige plek in den tempel te eeren, doch dit bleef niet. Toen zijn Kruis naderde, en Jezus met zijn discipelen den Tempel verliet, kondigde hij op de meest indrukwekkende wijze aan zijn jongeren aan, dat nu de ure aanbrak, waarop de Tempel zijn heilige karakter zou verliezen, en de gemeenschap van de geloovigen met hun God een geheel anderen vorm zou aannemen. Zoo is toen de Kerk des Nieuwen Testaments opgetreden. Niet in dien zin, alsof de tegenwoordigheid des Heeren nu voortaan aan het kerkgebouw zou gebonden zijn, gelijk eertijds aan den Tempel te Jeruzalem. Men heeft dit wel gewild, en allengs is men aan het Christelijk kerkgebouw een betekenis gaan toekennen, alsof de tegenwoordigheid des Heeren aan dit kerkgebouw was gebonden; iets wat ten slotte tot de altaardiensten van Rome's stichtingen geleid heeft. Maar toch is tegen deze opvatting steeds weer 't geestelijke verzet opgekomen, en met name de Gereformeerden drongen er steeds op aan, om de tegenwoordigheid des Heeren niet meer plaatselijk aan een gebouw te binden, maar

eeniglijk aan de vergadering der geloovigen. Zoo ontstond, na het wegvallen van het aardse Jeruzalem met den steenen Tempel, het geestelijke Jeruzalem, dat over heel de wereld zich uitstrekte, aan geen steen of hout gebonden was, en eeniglijk zijn geestelijke presentie vond in de saamkomst der geloovigen, waar die ook saamkwam. Als men zoo wil, is er ook nu een geestelijk Jeruzalem, maar dat aan geen plaats of plek gebonden is, en allerwegen gevonden wordt, waar de geloovigen saamkomen, de Doop regel is, en het herdenken van Jezus sterven op Golgotha bij brood en wijn plaats vindt. Doch ook hierin treedt vanzelf algehele wijziging in, als eenmaal de oude wereld ondergaat, en de nieuwe aarde onder den nieuwen hemel het aanzijn aanvangt. Ook dan zal er de band zijn die de geloovigen onder elkander saambindt, en ze allen saam verbindt aan God; doch alsdan zal die saamverbinding een vorm dragen die in overeenstemming is met den nieuw geboren toestand. En dit nu drukt de apostel Johannes uit, als hij in h. XXI: 2 't uitspreekt: »Ik zag de heilige stad, het nieuwe Jeruzalem, nederdalende van God uit den hemel.« De van ouds door God met zijn verkoren volk aangelegde band werkt ook hier, maar in nieuwen vorm, en wel in een vorm die overeenstemt met den nieuw geboren toestand. Mozes betuigt het van oudsher, dat hij den tabernakel in den hemel gezien had, en dat 't heiligdom des hemels naar deze aarde was nedergedaald. Het mocht geen oogenblik vergeteld, alsof Mozes den tabernakel uitgedacht en verzonnen had, en alsof God alzo van Mozes' werk kennis had genomen. Het oorspronkelijke moest altoos in God gevonden worden. Uit God moest de gedachte en de vorm voor die gedachte, door Mozes en Aaron, en zoo men wil ook door Aheliah en Bezaleel tot het volk aftalen. En toen nu eenmaal deze heilige Godsgedachte in den Tabernakel haar eerste belichaming had gevonden, moest de Godsgedachte die hierin lag uitgesproken, in de geestelijke gemeenschap tusschen God en zijn volk tot den einde toe bezielend en bezielend blijven. Alleen maar de vorm, waarin deze bezielende gedachte zich uitte, moest gestadig zich vervormen en wisselen, al naar gelang de geestelijke gemeenschap tusschen God en zijn volk veredeld, verhoogd en geheiligd werd.

Als we derhalve hier in Openb. XXI: 2 lezen van een nieuw Jeruzalem, dat van God uit, den hemel nederdaalt, wijst dit terug op wat reeds in de woestijn de Tabernakel aan Israël aanbood, en zette het verband voort, dat van de overers der Rode Zee af, ook plaatselijk en vormelijk tusschen Jehova en zijn volk bestaan had. Doch al blijft hier de naam van Jeruzalem zich voortzetten, toch is dit Jeruzalem hier niets dan een naam, en mag er van zelf niet aan gedacht worden, alsof ook op de nieuwe aarde, onder den nieuwen hemel, het aloude Palestina voortbestond, en alsof in dit overgebleven Palestina nogmaals het aloude Jeruzalem zich vertoonde, om opnieuw den Tempel voor de aanbidding te ontsluiten. Van dit alles kan uiteraard geen oogenblik sprake zijn. Het oude is voorbijgegaan, zie 't is alles nieuw geworden. En zoo staat er dan ook nadrukkelijk, dat dit nieuwe Jeruzalem niet een reconstructie van het oude is, doch dat het van God uit den hemel nederdaalt. Dit belet intusschen niet, dat er steeds zijn en blijven zal een geestelijk verband tusschen Tabernakel en Tempel eenerzijds en tusschen de Kerk en het nieuwe Jeruzalem, dat op de nieuwe aarde komen en uitkomen zal. Wat Mozes betuigt, dat de tabernakelgedachte, de tempelgedachte, niet van den mensch uitgaat, doch van God aan den mensch gegeven wordt, tot hem nederdaalt en beslag op hem legt, gaat ook hier door, en doet zich ook hier gevoelen. God schiep den mensch, opdat de menschheid met Hem in heilige gemeenschap zou verkeeren. De mensch verbrak die gemeenschap. Vandaar dat, zoo er al gemeenschap tusschen God en den mensch komen moest, deze gemeenschap alleen voor een enkel volk en onder bepaalde vorm kon intreden. Zoo is het dan ook geschied. Alle andere volk heeft de gemeenschap der heiligheden ingeboet. Wat er van reste, was schijn. Alleen bij Abraham's nageslacht is toen de gemeenschap met God op vormelijke wijze tot stand gekomen. Mozes is hiervoor de aangewezen man Gods geweest, die deze gemeenschap vormelijk tot uitgang zongegen. Zoo is dan ook van die ure af, dat de Tabernakel werd ingewijd, de gemeenschap tusschen God en de kinderen der menschen, doch enkel voor dit afgezonderde

volk, een gedeeltelijke realiteit geworden. God heeft zich tot die realiteit gegeven en geleend. Eerst in den Tabernakel, toen in den Tempel, en zoo ging het voort, tot de Heere onze God zich in Christus zelf aan zijn geloovig volk openbaarde. Dit gaf de breuke met het Sanhedrin, en zoo ook met den steenen Tempel op Sion. Zoo trad de Kerk als hulpvereeniging op. Doch ook hierbij kon het niet blijven. Ook die kerkelijke gemeenschap is slechts een hulpmiddel. En gaat eenmaal de oude wereld onder, om de nieuwe aarde onder den nieuwen hemel te laten verschijnen, dan zal de tempel zijn volle beduidenis en rijke betekenis erlangen. Er komt dan een Jeruzalem terug. In dat Jeruzalem zal de tegenwoordigheid des Heeren onder zijn volk volkomen wezen, doch dan zal het volk des Heeren niet maar een afgezonderd Abrahamitisch geslacht zijn, maar geheel de herboren mensheid. Er zal een openbaring zijn van het volk Gods, in zijn onderscheiden stammen en geslachten ingedeeld. En op die nieuwe aarde onder den nieuwen hemel zal er dan geen Abrahamitisch volk meer zijn, dat van de overige volken als 't eenig zalige zal zijn afgescheiden, maar al 't volk des Heeren zal den vrede en de vreugde van zijn heilige tegenwoordigheid genieten, en al wat hier niet toe behoort zal in den pool des vuurs zijn eigen ellende dragen moeten.

Dit nu is de conclusie van de onderscheiden vormen die het heiligdom achtervolgens innam. De Tabernakel belichaamt de rijke gedachte, dat er in ons gevallen menschedom een heilige afzondering kan plaats hebben van geslachten die de wereld verlieten en aan God zich vastklemden. Uiteraard begon dit met een uitzondering te zijn. Alle overige volk had God verlaten en was van God verlaten, om alleen nog door de Gemeene Gratie een bestaansdoel op aarde te erlangen. Doch bij Israël trad het nieuwe leven in, evenwel als uitzondering. Niet de wereld, doch alleen het volk Gods genoot 't geestelijk genot van de tegenwoordigheid des Heeren, en zulks eerst in den Tabernakel, toen in den Tempel, en ten slotte in het Sacrament. En den band der geloovigen in Christus' Kerk. Doch nu op de nieuwe aarde onder den nieuwen hemel keert zich de orde om. Het was een zondige wereld met als uitzondering een schare van geloovigen. Nu daarentegen is het een menselijk geslacht geworden, dat eeniglijk uit heiligen en geloovigen bestaat, en allen die zich zelf door hun ongelof hier buiten sloten, verzonken in den pool des vuurs. Hierop komt 't alzo alles neder en hieraan hangt 't alles. Op de oude wereld een verzondigde mensheid, met als exceptie een kleine groep die God vrees, en nu, gansch omgekeerd, een herboren, een vernieuwde mensheid die eeniglijk uit geloovigen bestaat, en al wie niet geloof is er buiten gesloten. Jeruzalem oudtijds exceptie, nu Jeruzalem de geheele door God geheiligde aarde, met haar centrum. Wat toen exceptie was, nu regel, wat toen regel was, nu geheel uitgesloten. Nu niets dan Jeruzalem, en al het overige weggezonden. En daarom kon dat nieuwe Jeruzalem niet uit de vervallen wereld opkomen. Integendeel daalt het nu uit den hemel, als een bruid versierd voor haar Man, om door dien Man als zijn eenige te worden toegedijend.

Dit is het dan ook wat uitgedrukt staat in het 3e vers. Johannes betuigt daar toch: »En ik hoorde een groote stem uit den hemel, en die stem riep: Zie, de Tabernakel Gods is bij de menschen, en Hij zal bij hen wonen, en zij zullen zijn volk zijn, en God zelf zal bij hen en hun God zijn.« Al staat het er niet bij, zoo mag toch aangenomen, dat dit een uitspraak van den Engel is. Stellig is het geen uitspraak Gods, en vermoedelijk evenmin een uitspraak van den Christus. Er wordt niet door God, maar over God gesproken. Doch wat hier door den Engel gezegd wordt, bevestigt geheel onze opvatting van het 2e vers. Voorheen was de Tabernakel niet bij de menschen, maar bij de priesters van Levi in het volk van Israël, doch juist van de mensheid afgescheiden. Onder de bedeeeling van het Oude Verbond woonde God niet bij de volken der heidenen, doch eeniglijk bij het uitverkoren volk van Israël. En waar Israël zoo telkens en zoo in massa toch weer zijn God verliet en afviel, was de gemeenschap van God met Israël gebonden, eerst aan den Tabernakel en later aan den Tempel, om, al ware het dat het volk in zijn massa ontrouw werd, toch de gemeenschap van God met Israël te bestendigen. God woonde toen niet bij de Babyloniërs of Perzen, of bij enig ander volk, maar eeniglijk bij

Israël, en straks eeniglijk bij Juda. Nu daarentegen is dit alles omgezet en anders geworden. Nu, zoo staat er, is Hij bij de mensheid, als geheel genomen, en zal Hij bij heel die mensheid wonen, zal dus heel die mensheid zijn volk zijn, en juist zooals God onder het Oude Verbond bij Israël verkeerde, en Israels God was en bij Israël zelfs woonde, zoo zal Hij nu de God van alle de gezaligde menschen zijn, en zelfs bij hen wonen.

Van een beperking van dat wonen Gods tot Jeruzalem is alzo geen sprake. De naam Jeruzalem komt hier eeniglijk voor als de naam van de plaats of plek, waar de gemeenschap door God aan zijn verkoren werd gegeven. Zoo verklaart 't zich alles vanzelf, mits men in het oog houde, hoe iets eerst uitzondering kan wezen, en daarna, bij verandering van toestand, vaste regel kan worden. Aanvankelijk droeg de gemeenschap die God door Mozes aan Israël schonk, niet dan een beperkt karakter. Heel Egypte, heel Assyrie, heel Babylon, en wat niet al, was ten eenenmale van de gemeenschap met den Heiligen afgesloten. Het was niet enkel dat de waarachtige religie onder deze volken niet was doorgedrongen, maar zooals Paulus het in 1 Cor. X: 20 aan de Corinthiërs schreef: »Hetgeen de Heidenen offeren, dat offeren ze niet Gode, maar aan de duivelen«, en gelijk de apostel er bij voegt: »Hij wil niet, dat de Corinthiërs met de duivelen gemeenschap hebben.« Van meet afspreekte daarom in Israels geopenbaarde religie een bepaalde tegenstelling zich uit. Er bestond tusschen wat de heidenen in de zake van morloofden, en tusschen der religie zich.

Wat God in Israël had ingesteld, niet maar een betrekkelijk, doch een volstrekt onderscheid, ja, meer dan onderscheid; een rechtstreeks tegenstelling. Hierop nu is 't, dat God van meet af nadruk legt. Wat Hij in Israël aan heilige vereering schiep en inbracht, stond tegen den dienst, die onder de heidenen plaats greep, rauwelings als bewuste tegenstelling over. Het was niet een gedeeltelijke afwijking, die ten slotte toch beiderzijds op vereering van God Almachtig uitliep. Het was vlak omgekeerd. Naderhand, in de verstrooijing, heeft het dolende Israël zich halverwege aan den Heidenischen vorm aangesloten, en men ziet dan ook hoe ten slotte een afstemming van Ezau hun tempel bouwt en als Koning over hen regeert. Het ging dan bij mate. Men vond Joden in het buitenland die voor één tiende waren afgedol, doch overigens aan den dienst der vaderen trouw bleven. Elders waren het Joden die voor de helft de religie der vaderen verloochenden, en voor de andere helft met de Grieken meegingen. En ten slotte waren er, bij wie hun oude religie pure vorm was geworden, en de Groepsbelangen welbezielend heel hun religie beheerschten. Doch dit alles ging lijnrecht tegen het optreden Gods in Israël in. Gods optreden bedoelde Israël ten eenenmale en volstrekt van de volken af te scheiden, en het geheel op zichzelf te zetten. Israels Jehovah duldte geen halfheid, die ten deele met de heidenische religie meehult. Scherp en bevestigd wordt veeleer de tegenstelling tot op den wortel van Israels existentie doorgetrokken. En het is die tegenstelling, die ten slotte op de nieuwe aarde en onder den nieuwen hemel tot heerlijke overwinning komt. Op die nieuwe aarde toch valt Israël voor de mensheid weg, maar is het juist die geheele, herboren mensheid, die Jehovah uit den Tabernakel en uit den Tempel, of wilt ge uit Jeruzalem, als den eeniglijk te aanbidden God, heeft aangenomen. Men leze daarom over die stellige uitspraak: »Zie, de Tabernakel Gods is bij de menschen«, niet heen, juist in die uitdrukking: »bij de menschen« ligt toch de vernieuwing die nu intreedt. Israël was de maastaf, en wat nu onder de menschen door den God van Israël bezielend werd, waren de geloovigen uit de menschenkindern, die in de nieuwe levensphase overgingen. Wat eertijds tot Tabernakel en Tempel in Sion beperkt was, is nu het heilige der geheele mensheid geworden. Eerst heeft God Israël, als uitgezonderd en afgezonderd, tegenover de gevallen mensheid gesteld, en nu is al wat ten leven verkoren was in Tabernakel en Tempel opgegaan; wat dan uitgedrukt wordt door te spreken van het hemelsche Jeruzalem, dat uit den Hooze van God op de aarde nederdaalt.

Doch hierbij blijft het niet. Zij, die straks in het hemelsche Jeruzalem op de nieuwe aarde zullen ingaan, zijn op 't oogenblik dat deze profetie tot Johannes uitging, nog veelzins in de droevig jammerlijke martelaarsdagen. De traan is hier meer dan de vreugdelach de dagelijkse uitdrukking van wat hun gemoed vervult. Ze leven nog onder de bedreiging van den dood, ze hooren nog het gekrijt der martelaren, hun leven is nog een bestaan van druk en moeite. Vandaar dat de Engel die spreekt, tegelijk aan de nog op aarde verdruchte Christenen en martelaren de rijke vertroosting brengt van de heerlijke belofte: »God zal alle tranen van uw oogen afwischen, en de dood zal niet meer zijn, noch rouw, noch gekrijt, noch moeite zal meer wezen, want de eerste dingen zijn weggegaan.« (vs. 4). Dit nu versta men niet verkeerd. Deze machtig vertroostende betuiging toch kan niet bedoeld zijn als gericht tot de gezaligden, die op de nieuwe aarde reeds in den triomf van Gods volk zijn ingegaan. Die toch weenen niet meer, en kennen geen rouw noch gekrijt meer. Die rouw en die tranen behooren tot »de eerste dingen«, d.w.z. tot hetgeen de kinderen Gods overvalt en benaauwt, zolang de oude toestand op de oude aarde onder denouden hemel nog voortduurt. Treedt daarentegen eenmaal de nieuwe aarde onder den nieuwen hemel in, dan is het met al dat wee, dezen rouw en deze smarte voor eeuwig gedaan, en dan keert dit alles nimmer weder. Vraagt men nu, waarom dan toch deze toezegging hier ingelast wordt, daar men toch den indruk ontvangt alsof dit alles op de nieuwe aarde gesproken werd, dan houde men steeds in het oog, dat de Apocalypse een dubbele strekking heeft. Eenerzijds de strekking, om in later eeuw, als de Voleinding naderde, Gods volk te troosten, maar ook anderzijds om reeds aanstonds in de eerste eeuw der Christenheid, toen keer op keer de wrede vervolging uitbrak, de geloovigen staak te houden. Telkens moest men staak houden, en herinnerd, dat de Apocalypse niet pas voor ons 't laatste toestand deed, om voor ons 't laatste toestand doen, om voor ons 't laatste toestand ons benaauwt, ons staande te houden, maar dat de eerste uitwerking van de Apocalypse aan de geloovigen vóór Constantijn ten goede moest komen, toen het telkens scheen of de wredeheid der keizers het Christendom geheel vernietigen zou. Welnu, juist met het oog op de Christenen der drie eerste eeuwen, toen de vervolging keer op keer zoo bitter en zoo wrede uitbrak, moest aan de geloovigen dat woord van vertroosting toegeroepen. De apostel Paulus in zijn brief aan de Thessalonicensen deed het niet anders, toen hij telkens de mogelijkheid indacht, dat nog bij zijn leven de ontzettende vervolging zou uitbreken. En zoo nu is het volkomen natuurlijk, dat in Johannes' dagen, toen de eerste Christenen straks het hardste lot zouden te verduren hebben, ook hun deze woorden van medelijdende vertroosting werden toegeroepen, en zulks met deze vertroosting: »de eerste dingen zijn voorbijgegaan.«

Zelfs blijft het hier niet bij. De vertroostende en sterke toeroeping, die na de Voleinding geen zin of beduidenis meer zou hebben, gaat nog verder door. De Engel zwijgt nu, en als ter versterking van het geloofsvertrouwen, neemt nu God zelf het woord weder op, en wel in zulk een zin, dat hier zeer bijzonder gewicht aan is te hechten. De stem gaat toch uit den Hooze uit: »Ziet, ik maak alle dingen nieuw.« Ook dit nu is uiteraard een Goddelijke toezegging, die niet doelen kan op wat geschied zal, als eenmaal de nieuwe aarde onder den nieuwen hemel alles vernieuwen en alles beheerschen zal. Dan toch is er niets over te nemen, dan is al 't oude voor eeuwig weggevoerd, en is 't al nieuw. Blijktbaar voelde Johannes ook niet aanstonds het gewicht en de betekenis van deze woorden. Hij hoorde ze toch aan, maar schreef ze niet op. Vandaar het bevel des Heeren dat tot hem uitgaat: »Schrijf, want deze woorden zijn waarachtig en getrouw.« En wat mag hij nu beluisteren? Hij hoort nu God zelf spreken, niet meer den Engel. En zie nu hier wat hij opvangt. De Heere sprak zelf, en niet een Engel, aldus tot den ziener: »Het is geschied. Ik ben de Alpha en de Omega, het begin en het einde. Ik zal den dorstige geven uit de fontein van het water des levens om niet. Die overwint zal alles beërven, en Ik zal hem een God zijn, en hij zal mij een zoon zijn.« Nu spreekt 't van zelf dat dit niet gezegd wordt tot wie reeds onder den nieuwen hemel op de nieuwe aarde verkeert, maar gezegd moet zijn tot wie er op vast, er naar uitziert, er al zijne hopen op saam trekt, en nu de levensvernieuwing ziet naderen. Iets wat te meer en te sterker blijkt uit wat in vs. 8 volgt, waar de bedreiging uitgaat tegen een iegelijk die niet ten volle met de zonde breken wilde, en in 't geloof zich wil verliezen. Nu toch spreekt de Heere van het lot dat dezulken wacht, die »vreessachtig en ongelooovig zijn, gruwelijk zich aanstellen, en doodslagers zijn,

en bekend staan als boereiders, tovenaars en afgodendienaars. Immers al dezulken hebben geen 't minste uitzicht, om in de eeuwige zaligheid in te gaan. Juist omgekeerd toch wordt over alle de zondigen nogmaals het hardste oordeel uitgesproken. Zoo toch staat er: 'Hun deel is in den poel des vuurs, die brandt van sulfer, hetwelk is de tweede dood'. Reeds eenmaal zijn ze gestorven. In de algemeene opstanding zijn ze weer uit den dood in het leven teruggekeerd. Doch dat leven is hun blijvend aandeel niet. Integendeel, aanstands keeren ze weer in den dood terug, en dit wordt uitgedrukt door de verklaring, dat hun deel is in den poel des vuurs die brandt'.

Geheel deze plechtige en hard aangrijpende betuiging, eerst van den Engel, en daarna van God zelf, is dus niet de taal die in 't hemelsche Jeruzalem door de gezaligden zal worden beluisterd. In den kring der gezaligden en in dat nieuwe Jeruzalem kan van zulk een bedreigend, en zelfs van zulk vermaand, geen sprake meer zijn. Is eenmaal de beslissing gevallen, zink de oude wereld weg, trad de geheel nieuwe verhouding in, dan is geen overgang van ongelof in geloof, van egoïsme in liefde, en van hoerij in godzaligheid meer denkbaar. De scheiding, de splitsing van al wie leefde, was in twee vlak tegenover elkaar staande groepen, toefst dus niet meer en moet niet meer worden ingewacht, maar trad toen reeds ten volle in en is dan voldeind. Geen verlokking tot zonde zal dan meer voor Gods kinderen denkbaar zijn, maar ook geen lokstien voor eeuwigen leven meer te beluisteren zijn voor wie niet ingeschreven werd in het Boek des Levens. Zoolang de verleiding van den duivel nog vrij was gelaten, kon dit alles denkbaar zijn, en moest er zelfs mee gerekend worden. Nu daarentegen, nadat eenmaal de wereld van voorheen was ondergegaan en de nieuwe aarde met het nieuwe Jeruzalem uit den hemel was nedergedaald, viel alle denkbaarheid en mogelijkheid van zulk een op en neer slingeren weg. Men was nu Godes of men zag den poel des vuurs voor zich geopend. Een tweede keuze was er niet.

Dr. A. K.

„Hoort niet naar hen“.

Hoort niet naar hen, maar dient den koning van Babel, zoo zult gij leeden. Wantom zonde deze stad tot eene woestheid worden.
Jeremia XXVII : 17.

In hachelijke en moeilijke omstandigheden komt ons gemeenlijk raad van allen kant toe. Onder die raadgevers nu zijn trouwe, warme, oprechte vrienden, naar wier breedhartig woord we gaarne luisteren zullen, maar, heeft onze zaak zuchtbaarheid gekregen, dan komen gemeenlijk ook halfvrienden zich bij ons indringen, zich mengen in onze moeilijkheden, en het ons met hun raad en aanbeveling moeilijk maken. Hiertegen nu ginc onder Israël, toen het voor Babel bezweek, een manend en waarschuwend woord des Heeren uit. Neen, naar zulke zich indringende raadgevers zult ge niet hooren. Ge zult 't oor voor hen sluiten. Ge zult u van hun rusteloos gepraat afscheiden. Die indringers zijn uw vrienden niet, en veel min zijn ze van uw God besteld, om u 't pad des levens te wijzen. Het zijn ingebeldde wijzen, die er laat in hebben zich in alle geding en geschild te mengen, en zoo ge aan hun raad u overgeeft, zijt ge verloren. „Hoort niet naar hen“.

Ze stellen zich als halve profeten en waargezeggers aan. Ze doen zich voor als ware hun nu toekomstig toelopen, en als waarschijnlijk op trouwe raadslieden, om u van den doolweg af te leiden. Het is al hun zich mengen in uw zaken niets dan onheilgebrek, en een zich aansluiten als ware hun een hooger inzicht ten deel gevallen, om u te redden uit uw verlegenheid. Het is bij al zulke raadgevers één gissen en miszen, waardoor ze u op 't dwaalspoor leiden. Ze verstaan niets van Gods bestel met u. Ze begrijpen niets van wat uw God met u doende is. Het is hinderlijke oppervlakkigheid waarmee ze u overvallen. Er spreekt in hun woord geen drang der liefde, om u uit uw verlegenheid te helpen. Al wat hen bezield, is drifft is de zucht, om als kenners van diep inzicht zich aan u op te dringen. Het is een spelen met den ernst van uw lot, dat hun overmoed geeft, om zich in uw verlegenheid te mengen. Ze bidden niet voor u, en ze nemen u en uw lot niet in 't diepst van hun gedachten op, maar stellen zich aan, als ware hun een rijker inzicht in uw lange omstandigheden verleend. Het is hun niet te doen, om u te redden, maar eeniglijk om den indruk op u te maken, als ware hun een wijsheid van hooger orde verleend. Hun toeloei is, zich gewichtig in uw oog te maken. En als ge straks het slachtoffer wordt van hun averechts beleid dat ze u opdringen, geven ze u de schuld, dat ge niet stipt genoeg op hun raad acht gaaft en vermaakt zich in uw tegenslag.

Vandaar dat de profeet 't zoo beslist in den naam des Heeren uitsprekt, dat het bedreigde volk niet alleen den raad van zulke indringers niet volgen mag, doch zelfs niet naar hen luisteren moet. 't Woord dat uitgaat, zegt niet alleen dat ze niet doen mochten wat hun wordt opgedragen, maar dat ze, veel sterker nog, niet eens naar zulke met hen spelende raadgevers hooren mogen. 't Heet niet: Doet niet wat ze u zeggen, maar veel sterker nog: Wendt u van hen af, en hoort niet eenmaal wat ze u zeggen. Reeds dat kan u in gevaar brengen. „Hoort niet naar hen“.

Reeds het hooren naar zulk een verkeerd raadgever kan op zich zelf een doodelijk gevaar met zich brengen, juist wij cigen verlegenheid in zulk een noodgeval ons er zoo licht toe verleiden, om ander raad en voorlichting in te roepen.

Het zijn niet maar aan ernst gespeende raadgevers, die zich aan u opdringen, maar er is in zulk een verlegenheid zelfs zoo licht een neiging, om juist naar zulke bemoeizieke indringers te luisteren.

We verkeeren dan in ernstige verlegenheid. 't Slaat ons alles tegen. We duchten het bangste en ergste, en zien geen uitweg. Op allerlei redmiddelen we. Het eene voor en het andere na duikt in onze overleggingen op, om ons uit den nood

te redden. En terwijl we zoo zoeken en tasten, en niet weten, hoe ons te redden, komen dan zulke ingebeldde wijzen ons toespreken. Ze vragen dan wat ons deert, en ze geven ons gelegenheid om ons hart voor hen uit te storten. In de verlegenheid van onze spanning licht dit ons dan toe. Hun belangstelling boezemt ons zelfs hoop in, dat ze ons allicht uit den dood kunnen redden. En zoo overkomt 't ons dan, dat we niet zelden aan een ons anders vrij overschillig raadsman gaan klagen wat ons hart beklemt, en met onzen hangen dood ons aan hem overgeven, als ware hij ons van God besteld om ons uitkomst in den nood te tooveren, en dezen af te wenden van ons benepen hart.

Voor al zoo oude, trouwe vrienden om 't lot dat ons wacht, donker schilderen, en in oprechtheid voor God gevoelen doen, dat hetgeen ons wacht, bang en bitter zal zijn, verlost 't ons dan zoo licht, bijaldien zulk een schijnvriend ons een gelukkiger uitweg voorspiegelt. Ons hart dorst dan naar uitkomst, en juist omdat zulk een bemoeiziek priester ons zulk een uitkomst voor duist spiegel, zijn we dan zoo licht geneigd, om aan zijn woord betekenis te hechten, en juist daardoor verdelen we dan op den weg der lachhartigheid, die ons van onzen God afleidt.

Het gevaar van zulk een aantrekkelijke misleiding wordt hier dan bij Jeremia ook in 't minst niet verblond. Het gevaar dat in zulk een afdoelen naar den verkeerd raadgever schuilt, wordt veelal klaar in 't licht gesteld. En als van zelf aangewezen redmiddel uit zulk een noodlottig afdoelen op bedenkelijke paden, gaat daarom de stellige raad aan 't afgedoolde volk uit: „Hoort niet naar hen“.

Ons hart is in zulke bange oogenblikken veelal te zeer geschokt, om tot genoegzame zelfbeheersching in staat te zijn. Leenen we eenmaal aan zulke averechts raadgevers het oor, dan gaat 't al spoedig hoe langer hoe verder. We zouden o, zoo gaarne alsnog gered zijn, en 't gevaar dat ons bedreigt, afgewend zien. En is er nu iemand die ons daar hoort op geeft, en 't waagt ons zulk een afwending voor te spiegelen, dan is 't bijna niet te mijden, dat ons hart naar dien uitweg wordt meegetrokken, en dat de stille overgave aan wat onze God over ons beschikt, ons begeeft.

Ook halverwege is hier niet mee te gaan, of ge zijt verloren. Zal 't bijaderend leed, dat God over ons beschikt, rustig in ons hart staan, dan moet juist van meet af de neiging in ons op leven, om in wat God over ons gebengt, te bevestigen. Er is dan één weg in ons zieleleven een zucht, een begeerte, een verlangen om, kon het, het leed dat dreigt, nog af te wenden, maar als in ons gebed de stellige indruk ons wordt ingeprent, dat eerst het lijden en de smart ons weer tot onzen God zullen brengen, dan komt er een besef van overgave, een zin tot berusting in ons op, een als vanzelf ons overgeven, dat het lijden verzacht, en 't ons willy dragen doet. Doch juist die geheiligde, die wilige, die aan God onderworpen stemming begeeft ons aanstaand, zoo we 't oor voor die bemoeizieke valsche troosters te luisteren leggen. En van daar de zoo stellige vermaning, die ons hier van Godswaag toekomt, om niet alleen derzulken raad niet te volgen, maar zelfs niet naar hen te luisteren, hun niet te woord te staan, en niet met hen van gedachten te wisselen. Luisteren is hier de eigen ziel vergiftigen. En van daar het zoo beslissende en alles afwijzende woord: „Hoort niet naar hen“.

In zulke bange oogenblikken is er tweedele trekking in ons hart. Van den éénen kant dringt er een besef tot in 't diepst van onze ziel door, dat 't leed ons niet kan gespaard worden, dat de tuchting die dreigt, het van God ons toegewezen redmiddel zal zijn, en dat eerst als deze bange bezoeking gewillig gedragen is, stuka die goede gunste onzes Gods weer over ons zal komen. Maar van den anderen kant zijn er blijven we toch gevoelige menschenkinderen, die een verschrikking in de ziel voor het naderend lijden gevoelen, en o, zoo alles wagen zouden, om vooralsnog het leed dat dreigt, van ons af te wenden. Tusschen die tweedele neiging worstelt het dan diep in ons gemoed. En al eindigen we ten slotte met ons aan de tuchting, die God over ons brengt, over te geven, het gaat toch niet op eens, en bijna immer begint 't met een neiging en een poging van ons hart, of onze God nog te verbieden zou zijn, en of niet zonder kaatsing met de boze neiging in ons hart kon gebroken worden.

Tusschen die twee doebert en wisselt het dan in ons hart. Het gaat dan in onze zielen op en neder. Het eene oogenblik was 't bezieling van stille onderwerping, doch een uur daarna slaat 't weer om, en willen we nogmaals 't wagen of er geen afwending van 't leed, ook zonder tuchting, mogelijk ware.

Just nu in dit op en neder gaan van de gezindheid van ons hart schuilt dan 't gevaar. Dat ziet de Heere dan, en juist daarom gaat dan de ernstige waarschuwing naar ons uit: „Hoort niet naar hen, leent niet 't luisterend oor aan hen, die u de kastijding uwa Gods van de ziel willen nemen. Reeds 't hooren naar wie u zulke diets wil maken, is een verzwakking van den zedelijke ernst, die u weest in zulke bange oogenblikken bezien moet.

En daarom, zie van meet af toe, dat ge u niet in 't onheilgebrek verslindert. Zelfs 't luisteren naar zulk verleidend roepen zou u ten val kunnen brengen. Niet naar hen luisteren, niet naar hen hooren, is wat u terugbrengt tot uw God.

Dr. A. K.

Amsterdam, 15 November 1918.

Al zal het nog wel eenigen tijd duren, voordat de vrede tusschen de volkeren geteekend is, toch mag men reeds dankbaar zijn, dat de wapenstilstand, die deze week gesloten werd, aan het menschenmoorden een einde heeft gemaakt en de hervatting van den oorlog, nu Duitsland geheel is ingezonken, onmogelijk is. In de bevrijding van het diep ongelukkige België verblijden we ons van harte, en we wenschen niets liever, dan dat het na de bange beproeving, die het zoo heldhaftig doorstond, tot nieuwen bloei moge geraken. Ook voor ons land brengt de vrede in menig opzicht een zegen mede. Nu het gevaar van een invasie voorbij is, kunnen onze soldaten, die zoo trouw vier jaar aan de grenzen de wacht hebben gehouden, weer naar huis gaan. En aan het nijpend gebrek aan levensmiddelen zal wel een einde komen, nu we toevoer van over zee krijgen en de militaire voorraden niet langer behoeven

bespaard te worden. Aan onze Regering komt dank toe, dat ze met zoo krachtige hand heeft ingegrepen om voorvoorziening in de meest dringende behoeften van ons volk te zorgen.

En toch kan er, nu de lang verwachte en zoo innig afgebeden vrede komende is, nauwelijks van een jubeltoon sprake wezen. Een rechtvaardige vrede, een vrede die de naties verlost van den druk van het militarisme, een vrede, die den haat en de bitterheid weg nam, en de volkeren in een broederband verbond, zulk een vrede zou met een blijden jubel door ons begroet zijn. Zelfs het bitter leed, dat de volkeren door dezen oorlog geleden hebben, en de stroomen bloeds, die op de slagvelden vergoten zijn, zou niet te dure prijs voor zulk een vrede zijn geweest. Maar wie durft thans nog op zulk een vrede hopen? De diep krenkende en de vooral voor een uitgehongerd volk zoo onbarmhartige voorwaarden, die de overwinnaars aan den verslagen en machtelozen vijand hebben opgelegd, toonen welk een geest thans de volkeren bezield. Het klonk zoo schoon, toen Englands minister verkende, dat wanneer hij in deze boks partij den laatste knock-out aan zijn tegenstander had gegeven, hij dan riddelijk hem de hand zou reiken om de strijd met zoon zijn. Maar de droeve werkelijkheid toont ook nu weer, hoe weinig op zulke fraaie woorden valt te rekenen. Er is bij de overwinnaars een geest van wraakzucht opgekomen, die zelfs den verslagen vijand nog trapt en schendt. En het droefst is, dat natien, die nog den naam van Christus dragen, zoo weinig verstaan van wat de geest van Christus eischt. Hij, die ons leerde onze vijanden te vergeven en die stervende aan het kruis nog voor zijn beulen bad. Het *vae victis*, wees den overwonnenen, is de ruwe kreet van de wraakzucht van den overwinnaar, die nu alleen wordt gehoord. En hoe zal, wanneer die wraakzucht is tot gevierd, nog aan een verbroedering der volkeren kunnen worden gedacht?

Zoo heerscht de geest uit het afgrond nog over de volkeren. En het schijnt, dat die booze geest thans ook ons volk in de ellende van een sociale revolutie werpen wil. De vloedgolf, die uit Rusland opkwam, die heel Duitsland reeds overdekte, dreigt thans ook over onze grenzen heen te breken. De vaan van het oproer zal ontpleoid worden. Als God het niet genadig verhoedt, zal de burgeroorlog losbarsten. Het socialisme vraagt niet naar wat recht is, maar eischt het politiek gezag voor zich op. Het is de minderheid in ons land, maar het wil de regeermacht veroveren. Het heet voor de nooden der arbeiders op te komen, en het zal de bangste ellende en den hongersnood over onze arbeiders brengen.

Bovendien, wat in Rusland en Duitsland nog begrijpelijk was, omdat daar door de schuld der machthebbers het volk in al de ellende van den oorlog was gestort, zou in ons land een onvergeeflijke misdaad wezen. Onze Regering heeft al gedaan wat ze kon, om ons volk buiten den oorlog te houden, en onze Vorstin ging in zelfverloochening heel ons volk voor. Moeten we dan een herhaling beleven van wat in 1795 is geschied, toen de revolutiebrand uit Frankrijk naar ons oversloeg. Oranje uit het land gejaagd werd, ons volk in waanzin om de vrijheidsboom danste, en het einde was, dat ons land een wingewest van Frankrijk werd en we onze nationale zelfstandigheid verloren?

Nog blijft de hoop in het hart leven, dat het tot zulk een droef lot voor ons vaderland niet komen zal. Onze Regering heeft in hare proclamatie aan ons volk zoo ernstig op de rampzalige gevolgen van een sociale revolutie gewezen; ze heeft met zooveel bevestiging en cordaatheid verklaard, dat zij de orde en het gezag handhaven zal; zij heeft getoond, hoe bereid zij is aan elken rechtmatigen eisch tegemoet te komen, dat het waanzin zou wezen, wanneer ons volk naar die roepstem niet luisterde.

Krachtige maatregelen mogen we van onze Regering verwachten, niet alleen om het gezag tegenover elken revolutionairen aanval te handhaven, maar niet minder om aan rechtmatige grieven een einde te maken. De schandelijke winsthandel, die van den nood van ons volk misbruikt maakte, om zich zelf met schatten te verrijken, moet onderdrukt worden. Onze sociale wetgeving, die reeds te lang liggen bleef, moet met kracht worden ter hand genomen, om den arbeiders een betere positie te verschaffen. Aan bureaucratische maatregelen, die zooveel bitterheid bij onze boeren en arbeiders gewekt hebben, moet een einde worden gemaakt. De militaristische geest, die in ons leger zooveel kwaad bloed heeft, moet voor een beteren geest plaats maken. Onze Regering heeft reeds getoond, dat zij zelfs voor zeer krasse daden niet terugschrikt om veel wat verkeerd was, weg te nemen. De ernstige lessen, die de historie in het buitenland ons gaf, mogen niet ongemerkt ons voorbijgaan.

Maar tegen de Revolutie, die het gezag zelf wil aantasten, door God over ons gesteld, mag en kan een Christen niet anders doen dan den strijd volhouden. Er is gelukkig bij onze Christen-arbeiders een open oog voor het gevaar, dat ons dreigt. Ze zullen met het revolutionaire socialisme geen bondgenootschap aangaan. Daarvoor zijn ze aan de banier van het Evangelie te trouw.

En bij heel ons Christenvolk moge er in de dagen van spanning die komen, veel gebed zijn tot Hem, die alleen den geest uit den Boze bezweren kan en die het ruimer der volkeren als het bruisen der golven stilt.

Want nog is het oude woord van Israël's dichter waarachtig:

God is ons eene Toevlucht en Sterkte. Hij is krachtiglijk bewezen eene Hulp in benauwdheden.

Daarom zullen wij niet vreezen, al veranderde de aarde hare plaats en al werden de bergen verzet in het hart der zeeën.

Het derde eeuwfeest der Dordtsche Synode.

Nu het deze week driehonderd jaar geleden is, dat de Dordtsche Synode saamkwam, zullen onze Gereformeerde Kerken wel volgens het besluit der Generale Synode van Rotterdam dankbaar in hare samenkomsten den rijken zegen bedenken, dien God de Heere in deze Synode aan Nederland schonk. Hoezeer de ontzaglijke gebeurtenissen, die thans op het wereldtooneel zich afspeelen en wier bange gevolgen ook ons vaderland met een revolutie bedreigen, aller hoofd en hart in spanning houden, toch mag daarom het derde eeuwfeest der Dordtsche Synode niet onopgemerkt voorbij gaan. De Synode van Dordt, de laatste maar ook de beroemdste van de Synodes, door onze Gereformeerde Kerken in de 16e en 17e eeuw gehouden, heeft daarvoor een te groote betekenis voor onze Kerken en voor ons vaderland gehad.

Ook de Synode van Dordt spreekt van een strijd, maar een die voor de waarheid Gods gestreden is, en van een overwinning, doch die niet door het geweld der wapenen, maar door het zwaard van God is behaald. Om de betekenis van dien strijd en die overwinning te verstaan, moet eerst een blik worden geslagen op de geschiedenis, die er aan vooraf ging.

Die strijd droeg een dubbel karakter. Het Calvinisme, dat in de 16e eeuw zoo zeggend "zijn intocht in ons land had gedaan, dat de reformatie der Kerk in ons vaderland met zoo krachtige hand had doorgevoerd en dat in onze worsteling met Spanje de ruggegraat van ons verzet was gebleken, ontmoette al spoedig twee vijanden op zijn weg, met wie het een worsteling op leven en dood te kampen heeft gehad.

De eene vijand was de libertijnische regentpartij, die veel meer om eigen regeermacht dan om de religie in strijd met Spanje was gegaan; van de strenge zedetucht en de scherpe belijde Confessie der Calvinisten niets wilde weten, en, al koos ze voor het Protestantisme, een volker wilde, waarin de Overheid den baas zou spelen en aan de Kerk haar wil zou opleggen. Had Prins Willem, wiens liefde voor de kleine luyden zich nooit verloorde, deze regentpartij niet in toom gehouden, reeds toen zou een burgeroorlog zijn ontbrand. Maar toen hij aierf Prins Maurits zich meer om de oorlogzaken dan om de leiding van den Staat bekommerde, meende deze Regentpartij, aan wier hoofd Oldenbarnevelt stond, dat nu het oogenblik gekomen was, om het verzet der Calvinisten te breken en de Kerk voor goed onder het juk van den Staat te brengen.

Toch zou de Regentpartij tot zoo vermetelde daad den euvelen moed niet hebben gehad, wanneer niet tegelijkertijd in den boezem der Gereformeerde Kerk zelf een nog veel gevaarlijker vijand tegen het Calvinisme was opgestaan, in wien ze bij haar strijd tegen de Calvinisten een welkomen bondgenoot vond. Die tweede vijand was het Arminianisme, dat zijn aanval richtte op het hart van het Calvinisme, de belijdenis van de soevereine genade Gods. Hoewel Arminius zelf het deed voorkomen, alsof hij alleen bezwaar had tegen de „harde predestinatieleer“ van Calvin, al spoedig bleek, dat het verschil veel dieper ingreep en het Arminianisme, gelijk Groen terecht opmerkte, door een leersak aan te randen, dat bij uitnemendheid voor hatelijke en ongefijnde misvorming vatbaar was, in den grond bedoelde de bestrijding van die waarheden, die de kern en kracht van het Evangelie uitmaken. Het was de oude strijd, die reeds gevoerd was tusschen Pelagius en Augustinus, dien ook een Luther gestreden had tegen Erasmus, de strijd of de zaligheid afhangt van den vrijen wil des menschen, dan wel van het vrijmachtig welbehagen Gods. In de Remonstrantie, die de Arminianen in 1610 bij de Staten van Holland inleverden, kwam, hoezeer ze ook poogden hun afwijkende gevoelens te bemantelen, het geschil maar al te duidelijk uit. Ze lieten het eeuwig raadsbesluit Gods over de verkiezing en verwerping niet rusten op het welbehagen Gods maar op het voorgeziede geloof of ongelooft van den mensch. Ze loochenden, dat Christus aan het kruis werkelijk voor de zijnen volkomen voldaan had en maakten het offer van Christus tot een verzoeningsmiddel, waarvan de kracht en waarde afhangt van den mensch, die deze verzoening aannam. Ze verzakten de belijdenis van het diepe verderf, dat door de zonde over den mensch was gebracht, om voor de vrijheid van zijn wil nog een plaats over te houden. Ze ontkenen de almachtige en onwederstandelijke werking van den Heiligen Geest, waardoor de mensch tot geloof en bekeering gebracht wordt, en lieten die werking afhangen van den menschelijken wil. En door de volharding der heiligen te ontkennen, namen zij de zekerheid der zaligheid voor den geloovige weg, die door eigen schuld immers weer kon afvallen en voor eeuwig verloren gaan.

Het Arminianisme, onder den schijn van op te komen voor de zedelijke verantwoordelijkheid van den mensch, tastte aldus het grondbeginsel van de Gereformeerde Kerk aan, voerde het door zijn semi-pelagianisme naar de werkelijkheid der Roomsche Kerk terug en baande het tegelijk door zijn rationalisme den weg voor Socijn. Het miste, gelijk een schrijver onzer dagen terecht heeft gezegd, alle religieuze diepte. Het bleef niet, zoals de Apostel Paulus, vol heiligen eerbied voor het ondoorgrondelijke mysterie van Gods uitverkiezing staan,

maar trachtte de gerechtigheid Gods en de verantwoordelijkheid van den mensch te redden door de soevereiniteit Gods op te offeren en de zaligheid van den mensch op te hangen aan het spinrag van den menschelijken wil.

De strijd, die door dit dogmatisch geschil in de Kerk ontstond, werd nog verscherpt, doordat de Staten van Holland, in plaats van de beslissing over te laten aan een nationale Synode, die alleen bevoegd en gerechtigd was om over geloofsgeschillen uitspraak te doen, zelf als geloofrechtters optraden, en onder het voorgeve, dat zij voor de rust en den vrede der Kerken wilden zorgen, hun tolerantie-edicten uitvaardigden waardoor elke actie tegen de Arminianen verboden werd en feitelijk de leervrijheid in de Kerk ingevoerd werd. Daarbij kwam, dat de Staten van Holland, die het provincialisme ten top dreeven, en voor de nationale eenheid van ons volk al zeer weinig voelden, reeds daarom van een nationale Synode niets wisten wilden. Elke provincie zou, zoo was hun parool, op het stuk der religie geheel zelfstandig beslissen. De eenheid van religie, die de vaste band was, welke de provincien saamsnoerde en de hoeksteen van ons Staatsgebouw, dreigde verbroken te worden.

Zoo kreeg het kerkelijk geschil tegelijk een scherp geteekend politiek karakter. Want toen de Calvinisten zich aan deze edicten der Staten niet wilden onderwerpen, greep de Overheid met geweld in, ontzette ze hen uit hun ambt, vervong hen door Arminiaansche predikanten en voerde een Staatskerkenorde in, waardoor alle macht in handen der Magistraten gelegd werd.

De Calvinisten gaven echter den strijd niet op. Beroofd van hun kerkgebouwen, vergaderden ze in het open veld, of in stallen en schuren, om hun predikanten te hooren, aan wie ze trouw bleven. Zelfs dat wilde de Overheid niet gedogen. Ze vervolgde de Calvinisten, ontpoortte ze, liet hun geldboeten op of wierp ze in de gevangenis. De vrijheid der religie, waarvoor de vaderen goed en bloed hadden opgeofferd, werd aan de kinderen ontzegd. En toen ook deze strenge maatregelen niet baatten, dreef Oldenbarnevelt bij de Staten van Holland de „scherpe resolutie“ door, waarbij de stedelijke magistraten gemachtigd werden, waardelders in dienst te nemen, om desnoods met wapengeweld het verzet der Calvinisten te breken.

Dat dit opzet om het Calvinisme voor goed te onderdrukken, niet is gelukt, is in de eerste plaats te danken aan de onverzettelijke standvastigheid der Calvinisten zelf. Even doof als ze bleven voor de lokstem der tolerantie, even weinig bogen ze voor dreigement en geweld. Weer schitterde in hen de martelaarsmoed van een beroek voorgeslacht. Ze gaven hun kerkgebouwen prijs, ze droegen boete en straf, maar ontrouw aan hun beginnel worden deden ze niet.

Toch zou dit kloek verzet niet tot zoo schoone overwinning hebben geleid, wanneer God de Heere in den bangsten nood niet voor een bevrijder gezorgd had. Prins Maurits, die al te lang het staatsbeleid aan Oldenbarnevelt had overgelaten, trad nu, door zijn neef Lodewijk van Nassau daartoe aangespoord, als beschermder der verdorven op. Hij liet den eed zich voorlezen, bij de aanvaarding van het Stadhouderchap afgelegd, dat hij „de ware Gereformeerde religie zou handhaven en verdedigen tot den laatste druppel bloeds toe“, en aan dien eed getrouw koos hij de partij der Calvinisten door openlijk met zijn hofstoet bij hen in de Kloosterkerk ter preek te gaan. Straks trekt hij het land door, verzet de weerbarstige magistraten, dankt de waardelders af en opent de kerkgebouwen weer voor de Calvinisten. Maar Prins Maurits heeft meer gedaan dan dit. Hij voelde, dat niet staatsgeweld, maar alleen een wettige Synode der Kerken over dit geschil uitspraak had te doen en den vrede aan de Kerken had te hergeven. Daarom rustte hij niet, voordat de Generale Staten een Nationale Synode hadden bijeengeroepen. Oldenbarnevelt, die tot het laatste toe tegen de saamroeping der Synode zich verzet heeft, werd gevangen genomen met de leiders der Libertijnische regentpartij. Toen bogen de Staten van Holland eindelijk het hoofd en werd hun verzet gebroken.

Zoo kon onder hooge goedkeuring van 's Lande hooge Overheid eindelijk de Nationale Synode saamkomen. Hier zou het pleit worden beslist.

Dr. H. H. K.

Leestafel.

J. C. RULLMANN, DR. F. L. RUTGERS IN ZIJN LEVEN EN WERKEN GESCHETST. Drukkerij Libertas. 1918. Rotterdam.

III.

Na lezing van RULLMANN'S boek kan ik het niet anders zien dan dat in 's-HERTOGENBOSCH, waar Dr. RUTGERS den 28 Augustus van 1877 daar zijn voorganger Dr. H. PIKSON, die tot Directeur der Helderling-gestichten benoemd was, werd bevestigd, een tweede periode in zijn predikantenleven begint.

De Gemeente van DEN BOSCH, die onder haar meergedeede leden een vrij groot aantal vrijzinnigen telde, was andersoortig dan de vier overwegend orthodoxe, die hij tot dusver geïnd had en deze zoo heel andere omgeving is mee oorzaak geweest van RUTGERS anders dan van '60-'77, als predikant optreden.

De strijd door PIKSON en LOHMANN in de bekende „Bosche Schoolweste“ tegenover de vrijzinnigen gevoerd, was door het stichten dier beide heeren van een beaist orthodoxe school, vóór RUTGERS kwam reeds geïndigd. Dr. RULLMANN memoreert dien strijd kortelijk op p. 47. In Jhr. Mr. A. F. de SAVOIRIN LOHMANN, Raadsheer in het Hof van Noord-Brabant en ook na de „Bosche Schoolweste“ onvermoed strijder voor de christelijke school, vond de orthodoxe predikant, die te VISSINGEN zoo principieel in den Schoolstrijd was opgetreden, gelijk zijn biograaf zegt „een geestverwant en vriend te midden van allerlei miskenning“.